

Az erza-mordvin névutók áttekintése

(Első közlemény)

I.

A névutó az mdE.-ban (mint minden finnugor nyelvben) lényeges, dinamikus elem a mondat különböző részei által formált láncolatban. Beiktatása révén a mondat sok árnyalattal és meghatározással gazdagszik. A névutó képes kifejezni tér-, idő-, ok-, cél- és egyéb kapcsolatokat (vö. GMJa I, 337). Szerepe szempontjából tehát a névutó az esetvégződéshez áll közel. Mindazonáltal nem téveszthető össze ez utóbbival alak- és jelentéstani okok miatt. 1. A névutó nem suffixum formájában jelentkezik, hanem mint önálló szó. Ezenfelül, főként az mdE.-t illetően, az esetrag (a *-vtomo|vterne* abessivusragot kivéve) mindig egy szótagból áll vagy pedig csak egy fonémából, a névutó viszont, egy aránylag kisszámú kivételtől eltekintve (vö. *kis, pots, vakss, víds* stb.), rendszerint két vagy több szótagból épül fel, mindenesetre sohasem egyetlen fonémából. 2. Az esetrag általában elvont viszonyokat fejez ki, míg a névutó pontosan meghatározza, konkretizálja ezeket a viszonyokat (vö. GMJa I: 337)¹.

Lássunk két példát az mdE.-ból: *sovan kudós* 'belépek a házba' — *sovan kudoñt pots* 'ua.', de a második változat a *pots* névutóval pontosabban kiemeli, hogy én éppen a ház belsejébe megyek (vö. *potmo* 'vminek a belseje') és hogy nem állok meg — tegyük fel — alig valamivel az ajtón túl. Ugyanígy: *lomañ moñi kijava* 'egy ember megy az úton' — *lomañ moñi kiñt ku n š k a v a* 'ua.', a második variánsban viszont hangsúlyozottabbnak bizonyul a mozgás helye, mert a *kunškava* magával hordja a 'közepén' (vö. *kunška* 'közép') képzetét. Hangsúlyoznom kell egyébként, hogy az mdE. névutók legnagyobbrészt az esetragok kiegészítői. Vagyis az mdE.-ban, tekintve az esetek viszonylag csekély számát (pl. a 24 magyar esetraghoz képest 11 található az mdE.-ban), a névutók funkciója olyan szintaktikai összefüggések létesítése, amelyeket lehetetlen volna megvalósítani a rendelkezésre álló esetragok révén. Ritkán lehet tehát, e tény miatt is, egy névutó specifikus szerepét összetéveszteni egy esetvégződésével. A mdE. esetek csekély számában és kiváltképpen a belső a külső helyviszonyt jelölő esetek közötti megkülönböztetés hiányában (ez a megkülönböztetés egy időben megvolt az mdE.-ban, de nagyon hamar kiveszett) látja SEREBRENIKOV a névutók és elsősorban a lokális értékű névutók mennyisége létrejöttének okát (vö. SER 39, 239).

Mint gyakorlatilag ragozhatatlan elem, amely a mondat sokféle árnyalattal és meghatározással való gazdagítására szolgál, a névutó közelíthető a ha-

¹ Vö. még ehhez BENCÉDY J.—FÁBIÁN P.—RÁCZ E.—VELCSOV M.-NÉ, A ma¹ magyar nyelv. Budapest, 1971, 76. 1.: „A névutó... egy névszónak... jelentését — a határozóragok funkciójára emlékeztetve — valamilyen határozói viszonyjelentés-mozzanattal bővíti”.

tározószóhoz is. Sőt ez a közelség külsőleg nem ritkán mint egybeesés jelenik meg, amikor is a határozószó formájában azonos a névutóval, úgyhogy ebben az értelemben egy „határozószó-névutó” vegyes kategóriáról beszélhetnénk: vö. pl. mdE. *alo* határozószó 'alul', névutó 'alatt'. A névutó különbözik viszont a határozószótól egy fontos szintaktikai ok miatt: a mondat keretei közt a határozószó alkalmazásbeli mozgékonyasággal rendelkezik, míg a névutó nem. Helyesen írja SEBESTYÉN Á. (MNR 13): „... a határozószó önálló szó és szabad morféma, a névutó pedig — bár önálló szó — kötött morféma”. A határozószó kapcsolatba léphet mind névszókkal, mind igékkel, mind pedig egy másik határozószóval, a névutó ezzel szemben csak névszókkal léphet közvetlen kapcsolatba. Nem hiszem, hogy szükséges példákkal szemléltetni az előbbi megállapításokat. Szeretnék mégis kicsit időzni azoknál a szavaknál, amelyeket fentebb határozószó-névutóknak neveztem (nagyobbrészt lokális értékű határozószó-névutók), néhányuknak igékkel való társuláskor mutatott különleges viselkedésénél, mely viselkedésben az mdE. eltér más finnugor (és nemcsak finnugor) nyelvektől.

A magyarban az 'unterschreiben' ige megfelelője *aldírni* < *alá* határozószó-névutó + *írni*, a finnben *allekirjoittaa* <: *alle* határozószó-névutó 'alá' + *kirjoittaa* 'írni' (vö. ol. *sotto-scrivere*, ném. *unter-schreiben*, ang. *under-sign* stb. is), míg az mdE.-ban *šormadoms* tkp. 'írni' vagy *lem putoms* tkp. 'odatenni a nevet'. Még egy példa: m. *körülfogni* 'umgeben, umschließen' <: *körül* határozószó-névutó + *fogni* (vö. ol. *circon-dare*, ném. *um-geben* stb.), de az mdE.-ban *pirams* 'ua.' (tkp. 'elzárni, eltorlaszolni'). A magyarban és a finnben (valamint más nyelvekben) tehát a határozószó-névutók esetenként igekötői helyzetben mutatkoznak.² Másrészt az mdE.-ban nem sikerült semmi nyomot felkutatnom egy olyan tendencia meglétét illetően, amely a magyarban, a finnben stb. megállapítható, azaz semmi jele sincs a határozószó-névutó → igekötő fejlődésnek.

Vizsgáljuk meg a következő mondatot: *či valdoš pačk jutakšnoš tumopulovanč* 'a napfény át- meg átjárja a tölgyest' (RESI 307)³. Itt a *pačk* határozószó-névutó 'át' az igekötő elméleti helyén található, csakhogy — miután az mdE. számára ismeretlen az a fejlődés, amire az imént céloztam — érintetlenül megőrzi mind funkcionális, mind formai függetlenségét, anélkül, hogy az igével jelentésbelileg egybeolvadna. Határesetet jelent egy népdal alábbi sora: *alga alga tiftijan* 'wenn ich untenhin fliege' (P 2, 233). Ebben az első *alga* ('lent, alant') nyilvánvalóan határozószó⁴, és a második ('ua.') is, jóllehet akadálytalanul felvehetné az igekötői jelleget, mégis mint határozószó elszigetelt marad az igei állítmánytól és — ez gyakori az mdE.-ban — a megelőző iker-alakot erősíti.

Az mdE.-ban mindazonáltal találhatunk példákat a határozószó-névutó szóvégi agglutinációjára vagy fél-agglutinációjára. Íme néhány: *matra ašti sed-alo* 'Matrja a híd alatt van' (P 2, 281): *sed-alo* fél-agglutináció — vö. *sed* v. *seđ* 'híd' és *alo* (határozószó-)névutó 'alatt'; *pand-alga stada jaki* 'a hegy lábánál halad egy csorda' (EMSz 296; Evs 234): *pand-alga* az agglu-

² Az igekötő lényegéhez a magyarban és más finnugor nyelvekben is, vö. J. SOLTÉSZ K., *Az ősi magyar igekötők*. Budapest, 1959. 7–16.

³ Az mdE. szövegek idézésekor többnyire a források adta írásmódhoz igazodom, mindig megkülönböztetve azonban az ún. lágy mássalhangzókat a szokásos 'jellel.

⁴ Grammatikailag az *alga* határozószó-névutó: 'alant' és 'alatt (el)'.

tinációhoz nagyon közeli fél-agglutináció — vö. a *pando* 'hegy' *o*-jának lekopása az *alga* (határozószó-)névutó 'alatt (el)' szöleji *a*-jának hatására; *stola η k s t o p e n č p r a s* 'az asztalról leesett egy kanál' (Evs 236): a *stola η k s t o* agglutináció a *stol* 'asztal' és a *lan k s t o* (határozószó-)névutó '-ról' között. Effajta alakulatok, analógikus hatást gyakorolva, előkészíthetnék egy sor új típusú esetrag létrejöttét, s ezáltal előbb-utóbb kibővíthetnék az erza-mordvin meglevő esetkészletét⁵. Egy ilyen feltevés nem túlságosan merész: több eset található, amelyben a névutós szerkezet főnévi alaptagjára vonatkozó birtokos személyrag nem a névszóhoz, hanem közvetlenül a névutóhoz tapad, mintha ez utóbbi nem névutó, hanem esetrag lenne. Pl.: *lotkan p e č k a i k e l i t* 'megállók a kályhád előtt' (P 2, 401): a *p e č k a i k e l i t* birtokkraggal ellátott fél-agglutinációs alak — vö. *p e č k a* 'kályha' és *i k e l i t* 'előtted', tkp. 'eléd' <: *i k e l e v* ~ (*i k e l e j* >) *i k e l i* névutó 'eléd' + *-t* e. sz. 2. sz. birtokrag; *ton ozak stol e k š e z e m* 'te ülj az asztalomhoz!' (GMJa 1: 338): *stol e k š e z e m* 'az asztalom mögé, az asztalomhoz', tkp. 'az asztal-mögém' — vö. *stol* 'asztal' és *e k š e z e m* 'mögém' <: *e k š e s* névutó 'mögém' + *-(e)m* e. sz. 1. sz. birtokrag. Visszatérve arra a tényre, hogy az mdE.-ban a határozószó-névutók sohasem használatosak igekötökként, megjegyzendő, hogy e nyelv számára voltaképpen idegen bármilyen előszócska-típus, hacsak nem számítjuk ilyennek az *a* tagadó szócskát az efféle kifejezésekben: *a-jovtavica* 'kimondhat-atlan', *a-lamo* 'nem sok, kevés' (EMSz 113, 176).

Az mdE.-ban mintegy harminc névutó használható fel határozószóként (1. a II. fejezetben), azaz van körülbelül harminc határozószó-névutó. Az a körülmény, hogy a fonetikai egybeesésen túl szemantikailag sem nagyon különülnek el egymástól, azt sugallja, hogy az azonos alakú névutók és határozószók (az erzában, a magyarban, a finnben stb. egyaránt) eredetüket tekintve is összetartoznak: ez kétségtelenül helytálló. A vitatható csupán az, hogy a határozószók előzték-e meg létrejöttükben a nekik megfelelő névutókat, vagy fordítva. Megpróbálok némi fényt vetni erre a problémára, bár nehéz (és talán eredménytelen) még csak feltételezéseket tenni is.

A latin *utrumque latus circumfluit aequoris unda* mondatban, a *latus circumfluit* szintagmát a pusztá kifejezés síkján háromféleképpen lehetne felbontani: 1. *latus* I *circumfluit*, 2. *latus circum* I *fluit*, 3. *latus* I *circum* I *fluit*. Világosan kitűnik, hogy az így tagolt szintagmában a *circum* szócska 1. igekötővel, 2. viszonyzó-névutóval,⁶ ill. 3. határozószóval azonosul. Hasonlóképpen a *vír alov tuš* 'erdő aljába ment' (EMSz 296) mdE. mondat a következő formákban bontható szét: 1. *vír alov* I *tuš*, 2. *vír* I *alov tuš*, 3. *vír* I *alov* I *tuš*, ahol *alov* 'aljába, alá' 1. névutó, 2. igekötőszerű szócska, ill. 3. határozószó szerepében rögzítődik. A *circum* és *alov* funkcionális mozgékonyasága az illető szintmagmákon belül egyrészt eredeti határozatlanúságukra, másrészt pedig olyan kifejezési képességükre mutat, amely idegen minden felszínes nyelvtani osztályozástól.

Ezen a ponton, azt hiszem, már ésszerű nem ragaszkodni tovább az elsőbbség kérdésének taglalásához. Mindazonáltal kívánatosnak tartom felhívni a figyelmet arra, hogy egyesek a határozószó genetikai elsőbbségét vall-

⁵ A prepozíció egy hasonló fejlődési lehetőségéhez (ti. viszonyzó → eset-előrag) vö. G. DEVOTO, Enciclopedia Italiana. 28 (1935): 193 (Preposizione címszó alatt).

⁶ A latinban is található névszó után álló viszonyzó: vö. pl. *me-cum, quo-usque* stb.

ják a homofon (és nem csak homofon) névutóval szemben,⁷ mások ellenben a névutót tartják korábbinak.⁸

Az mdE. (és a mdM., a magyar, a finn stb.) névutók legnagyobb százaléka morfológiailag egy főnév megkövült ragos (nagyon ritkán ragtalan) alakjából áll (vö. GMJa I, 338). Az itt említett nyelvekből a következő adatokat emelhetjük ki:

erza-mordvin	42 névutói tő közül 29 világosan főnévi eredetű (69%);
moksa-mordvin	38 névutói tő közül 26 minden bizonnyal főnévi (68,4%);
magyar	55 névutói tő közül 43 főnévi természetű (78,1%);
finn	86 névutói tő közül 50 főnévi jellege közvetlenül észrevehető (58,1%). ⁹

A tőként szolgáló főnév eredeti jelentése olykor megőrződött a névutó formában is, máskor nem. Nézzük meg hát, e tényből kiindulva, milyen kritériumok alapján különböztethető meg a gyakorlatban egy mdE. névutó egy egyszerű ragos főnévtől.

1.1. Valódi névutónak kell tartanunk mindenekelőtt azt a névutót, amelyben a még önálló főnévként létező tő etimológiai jelentése

- a) nem maradt meg: pl. *kis* ~ *kisę* 'ért, miatt' — vö. *ki* 'út', vagy
- b) legalábbis elhomályosult: pl. *keles* 'mindenütt, -ben' — vö. *kele* 'szélesség'.

1.2. Ugyanebbe a kategóriába tartozik továbbá az a névutói viszonyzó-típus,

- a) amelynek töve ma már nem létezik mint rendes főnév: pl. *aldo* 'alól' — vö. **al* 'alacsonyan levő rész', vagy
- b) amelynek esetvégződése, jöllehet gyakran egy mindmáig önálló főnévként szótárazott tőhöz járul, már nem tagja az mdE. modern esetragrendszerének, csupán többé-kevésbé elszigetelt maradványa valamikor eleven toldaléknak: pl. *pele* 'oldalán' — vö. *pel* 'oldal, rész' és *-e* <: ?**-le* régi locativusi esetrag.

1.3. Természetesen megérdemlik a „névutó” címet mindazok a szavak, amelyeket az mdE. közvetlenül mint ilyeneket kölcsönzött a tatárból és amelyek a tatárban voltaképpen ragos főnevek: pl. *baška* 'vmin kívül; nélkül' — vö. tat. *baška* 'vmin kívül' <: *baš* 'fej'.

⁷ Vö. pl. Gy. DÉCSY, Einführung in die finnisch—ugrische Sprachwissenschaft. Wiesbaden, 1965. 161, 42. jegyz.

⁸ Ezt a véleményt látszik képviselni többek között K. RÉDEI (RADANOVICS) Die Postpositionen im Syrjänischen unter Berücksichtigung des Wotjakischen. Budapest, 1962. 204—5.

⁹ A névutói tövek vizsgálatakor az alábbi műveket vettem alapul: az erzához SER 239—255 és a jelen tanulmányt; a moksához SER uo. és S. G. PÖTAPKIN—A. K. IMJAREKOV, Mokšansko-russkij slovar'. Moskva, 1949, passim; a magyarhoz MNR 29—167; a finnhez A. PENTTILÄ, Suomen kielioppi. Porvoo—Helsinki, 1963. 337—342, 370—1, 389, 403, 414, 430, 436, 445 (NB. A PENTTILÄnél fellelhető 156 névutói tő közül azokat választottam ki, amelyek a leggyakoribb névutók bázisát képezik: számításom szerint 86 ilyen van) és Suomen kielen etymologinen sanakirja. 1—4, Helsinki, 1955—1969, passim (Lexica Societatis Fenno—Ugricae 12.).

1.4. Valódi névutónak kell felfognunk ezenkívül egy pár volt főnevet, amelyet jelenleg esetvégződés nélkül, viszonyzó szerepében találunk meg: pl. *kirda* 'szor/-szer/-ször' — vö. **kirda* 'szer'.

2. Problematikusabb „névutónak” definiálni azt a főnévi alapú névutói szótípust, amely nem kaphat helyet a már említett csoportok között, vagyis azt a típust, amely egy ma is meglevő és állandó jelentéssel bíró főnév és egy eleven esetvégződés összetételének mutatkozik. Ilyen körülmények közt csak a szövegkörnyezetre támaszkodva dönthetjük el, hogy névutóról vagy egyszerűen ragos főnévről van-e szó. Ti. egy nomen possessoris + nomen possessi kapcsolatban, ahol a nomen possessi nyugodtan lehetne névutó, ha annak objektív jelentése nem egyeztethető össze azzal a jelentéssel, ami a szövegkörnyezetből derül ki, akkor mondhatjuk, hogy névutóval állunk szemben. Másképpen kifejezve, ahhoz, hogy névutónak nyilváníthassuk a kérdéses típusú szóalakokat, nomen possessi funkciójában, teljesen el kellett veszíteniük szótári jelentésüket (vö. GMJa 1: 340—341; KUDAEV: VMJa 32: 161, 170). Megmagyarázom példákkal:

Az mdE. *ve časón pocto mon i sijn* 'én egy órán belül jöttem' (P 1, 304) verssorban a *pocto* (= *potsto*) a legnagyobb szemantikai és szerkezeti hűséggel 'belül', etimológiailag azonban 'belse(jé)ből' (<: *pot-mo* 'belső rész, belső' + *-sto* elativusrag) jelentésű; tehát ha *pocto* nem lenne névutó és az adott szövegösszefüggésben nem objektív jelentésétől megfosztva jelentkezne, a *ve časón pocto mon i sijn* mondatot illogikusan így kellene lefordítanunk: 'én egy óra belsejéből jöttem'. A *toñ kedstę lezks karman vēšeme* 'tőled fogok segítséget kérni' (SER 245) mondatban a *kedstę* tkp. '-tól', de etimológiailag a. m. 'kézből' (<: *ked* 'kéz' + *-stę* elativusrag); ha itt a *kedstę* nem mint viszonyzó szerepelne és megtartaná konkrét etimológiai jelentését, a mondat magyarul így hangzanék: 'a te kezdből fogok segítséget kérni', ami meg lehetőségen korlátozó és fölöslegesen részletezett lenne a kifejezés általános logikai értékéhez képest. Még egy utolsó példa. „*Předsedateleš avol toñ kondamo, a simi*”, — *otvéčas mirdzenę žgilamoñt la ngs Natal* „Az elnök nem olyan, mint te, nem iszik” — válaszolta Natalja a férje zsörtölődésére (GMJa 1: 341): *langš* '-re', de etimológiailag 'felület(é)be' (<: *lang-o* 'felület' + *-s* illativusrag); ennél fogva itt is, amennyiben a *langš* egyszerűen egy illativusi végződéssel ellátott főnév lenne, nem pedig névutóként szerepelne, abszurd módon a következő fordítást kapnánk: '... válaszolta Natalja a férje zsörtölődésének felületébe'.

Más esetekben viszont nem ilyen könnyű megoldani a problémát. Olykor kizárólag az egyén akarától függ, hogy névutónak tekinti-e vagy sem egy elméleti nomen possessoris + nomen possessi kapcsolat nomen possessi-jét. Pl. ha a *ved čirēva jakan* 'a folyó mentén járkálok' (Evs 237) mondatban a *čirēva*-nak 'a szél(e) mentén' (vö. *čirē* 'oldal, szél' és *-va* prolativusi esetrág) konkrét értelmet akarunk adni, a *čirēva* a *ved* 'víz, folyó' szóhoz viszonyítva nem lenne más, mint egy nomen possessi, ezzel szemben ha a *čirēva*-nak az elvontabb, ám logikailag ugyanúgy érvényes 'mellett (el)' értelmet adjuk, akkor a *čirēva* a vmi közelében való mozgást kifejező viszonyzó alapvető jellegét veszi fel. Hasonlóképpen, ha a *vedeñ k u n š k a s o tol palj* 'vízben tűz ég' (EMSz 299) mondatban a *kunškaso*-nak a 'közepében' reális és pontos jelentését tulajdonítjuk (vö. *kunška* 'közép' és *-so* inessivus rag), a *vedeñ kunškaso* egy nomen possessoris + nomen possessi kapcsolat lenne, ha viszont '-ben' jelentésben fogjuk fel, névutói jellegét emeljük ki.

Ugyanígy a szövegkörnyezet nyújtotta segítség ellenére sem könnyű rendszerint eldönteni, hogy egy meghatározott szóalak névutó vagy ragos főnév-e, azokban az esetekben, amikor a 'ragos főnév' nem főnév, hanem melléknév után áll, vele látszólag egy attributív szó szerkezetet alkotva. Mindjárt le kell szögezni, hogy az mdE.-ban alapvetően két névutói szó-sort érint ez a jelenség: a *jono* (tkp. 'oldalon') és a *péle* (tkp. 'részen') névutókat és származékaikat és hogy a velük társuló mellékevek általában a *víl* 'jobb' és a *kerš* 'bal', a *ve* 'egy', *kavto* 'két' melléknévi értékű számnevek, a melléknévi szerepű *ombo* 'másik' határozatlan, és a szintén melléknévi értelmű *te* 'ez', *to* 'az' mutató névmások.

Mindenekelőtt, azt hiszem, megállapítható, hogy az olyan szókapcsolatokban, mint *te jono* 'ezen az oldalon', *kerš péle* 'bal oldalon' stb., a *jono* és a *péle* jelenleg névutóknak tartandók, lévén ma már megkövesült főnévi formák (<: *jon* 'oldal', ill. *pél* 'rész') az -o, ill. -e (?<: **-lo/*-le*) locativusi esetrag miatt, amely nem tartozik többé a modern erza esetragrendszerhez (vö. fentebb 1.2. b). Olyan más szókapcsolatokban mint *to jondo* 'arról az oldalról', *kavto jonga* 'két oldal mentén', *ombo pélev* 'másik oldalra', *víl példe* 'jobb oldalról' stb., ahol a *jon*-hoz és a *pél*-hez olyan toldalékok járulnak, amelyek ma is szabályszerűen tagjai a modern erza esetragrendszernek (vö. -*do/-de* ablativusi, -*v* lativusi, -*ga* prolativusi rag), a *jondo*, *jonga* *pélev*, *példe* stb. valószínű névutói természetének kiemelésére a következő feltételezést tehetjük: a fent idézett kapcsolatok korábbi teljesebb és konkrétabb szerkezetekből alakult hiányos kifejezések. Így pl. *to jondo* <: **to ked jondo* 'a felől a kéz felől' → 'afelől', *ombo pelev* <: **ombo ked pélev* '(a) másik kéz felé' → '(a)másik felé', *kavto jonga* <: **kavto ked jonga* '(a) két kéz oldalán végig' → 'két oldalon végig' stb. (megjegyzendő, hogy magyarban is fellelhetők ilyen névutós szerkezetek: vö. *a-felé*, *két-felé*, *jobb felé* stb., továbbá *bal kéz felől*, *jobb kéz felől*).

Fentebb (1.4.) hivatkoztam azokra az egykori főnevekre, amelyeket minden esetvégződés nélkül viszonyzó szerepben találunk. Szeretném itt felhívni a figyelmet ezek egyikére: *kuvalma* 'hosszában, hosszant, stb.'. Nézetem szerint e névutó az mdE. *kuvalmo* (mdM. *kuvalma*) 'hosszúság' főnévre vezethető vissza, amelynek korábban **kuvalma* változatának is kellett lennie. Valóban, az mdE.-ban a -*mo* deverbális nomenképző váltakozik a -*ma* képzővel (vö. *kočka-mo* 'választás' <: *kočkams* 'választani', ill. *liše-ma* 'kimenés' <: *lišems* 'kimenni' — Ser 70). Mindazonáltal, a *kuvalma* névutó esetében a -*ma* nomenképző ténylegesen felveszi a viszonyt kifejező funkciót is (vö. II. fejezet 17.). Arra a kérdésre: miként lehet az, hogy a szóban forgó -*ma* viszonyt is kifejez, érdekes magyarázatot sugall P. S. KUDAĖV (VMJa 32: 171). A szovjet nyelvész véleménye szerint a *kuvalma* egy előbbi **kuvalmova* (<: *kuvalma* ~ *kuvalmo* + -*va* prolativusi végződés) összevont formájának tekinthető. E tétel alátámasztására egy példát idéz Drakino falu (Torbeevó körzet a Mordvin ASzSzk délnyugati részén) nyelvjárásából, ahol kifejezetten *kuvalmova* (~ **kuvalmova*) alakot olvashatunk: *opitnij učastkat k u v a l m u v a* *úicta joflik*, *čul vešingé son* 'a kísérleti területről helyesen mondtad, elég kicsi' (tkp. 'egy kicsit kicsi') (uo.).

A főneveken alapuló névutók közül érdeklődésünkre tarthat számot a *tombale* 'vmin túl'. Az mdE.-ban — származékait nem számítva — ez az egyetlen olyan névutó, amely egy névmási és egy főnévi tő társulásából jött létre. Csakugyan, a *ton(a)* 'amaz' + *péle* 'oldalon' összekapcsolódásából származik

(vö. II. fejezet 23., valamint EMSz 299 és VMJa 32 : 61). Eredeti jelentése tehát: 'amazon az oldalon, a túloldalon' → 'vmin túl'. Ezt a származtatást SEREBRENNIKOV nem fogadja el. Szerinte a *tombale*-t a következőképpen kell felbontani: *to-* névmási tő, *-mb-* nagyobb fokú távolságra mutató suffixum, (*-a-* kötőhangzó), *-le* → *:-lne* <: *-l* adverbialis képző + *-ne* régi locativusi rag (vö. SER 251). Egy ilyen etimológiai magyarázat helytálló is lehetne, viszont, úgy vélem, okot ad némi bírálatra. Mindenekelőtt túlságosan nehézkes és bonyolult az első magyarázat egyszerűségével szemben; különös továbbá, hogy az mdE.-ban a feltételezett *-mb-* elem, ami emlékezetünkbe idézi a többi közt a finn középfolk *-mp-* jelét, nagyon szörványos eseteket kivéve (vö. pl. *ombo* 'másik'), csak *tombale* névutóban és származékaiban található meg egyfajta augmentatív funkcióval, és egyáltalán nem használatos pl. a melléknévek közép fokának jelölésére (vö. Évs 83). A javasolt etimológiát illetően maga SEREBRENNIKOV is mintha ellentmondana önmagának: egy helyen a *tombale*-t így fordítja: 'na drugoj storone' (SER 73), és ennél fogva, véleményem szerint, ő is elismeri a szóban a *pele* komponenset. A *tombale*-vel kapcsolatban rá kell mutatni a szovjet kutató egy másik ellentmondására is. SEREBRENNIKOV megállapítja, hogy ezzel a szóalakkal csupán az mdE.-ban találkozhatunk (SER 251), az előző oldalak egyikén azonban idéz egy mdM. *tom-bal'* alakot 'a túloldalon' jelentésben (vö. SER 73). A valóságban ez a *tom-bal'* nem dokumentált sem a Mokšansko-russkij slovar'-ban, sem másutt, joggal kételkedtünk tehát reális meglétében.

De nem minden mdE. névutó alapszik közvetlenül főnéven: egyesek névmásokból vagy névmási tövekből, mások melléknévekből vagy melléknévi formákból származnak, megint mások határozószókból (nem választom külön a tatárból kölcsönzött névutókat, mert lényegében ezek is az említett tőcsoportok valamelyikébe tartoznak).

Több névmási tövből, valamint egy (legalábbis formailag) melléknévi suffixumból alakult a *kondamo* 'vmihez hasonlóan' (részletesen I. a II. fejezet 37. alatt).

Nagy a valószínűsége, hogy melléknévi eredetű a *viđs* '-hez, -ig' (vö. *viđe* 'egyenest'). Talán közvetlenül egy melléknévi formára épül a *malaso* 'mellett': a mdM.-ban valóban bizonyított egy *mala* 'közeli' melléknév, míg maga a *malaso* az mdE.-ban mind névutó, mind melléknév.¹⁰

Végül mint határozószókból keletkezett névutó (természetesen a már jelzett fenntartással az iránt, hogy jogos-e genetikai elsőbbségről beszélni a homofon névutók és határozószók között) megemlíthető az *ikelev* 'elő'. Nem fogadható el, hogy ez a névutó minden közbeeső mozzanat nélkül egy főnévből alakult volna ki, mivel **ikeľ* főnév az mdE.-ban sohasem létezett. (NB. *-ev* = *-e* kötőhangzó + *-v* lativusrag.) Legfeljebb azt tételvezhetjük fel, hogy valamikor megvolt az **ik* 'előrészt' szó (vö. SER 243), amelyből utóbb az *l ~ ł* (vö. SER 251) adverbialis képzővel lett az *ikeľe* 'elő'; majd az *ikeľe* 'hol?' kérdésre felelő határozószókból létrejött az *ikelev* 'előre' '„hová?” kérdésre felelő határozószó, ami aztán mondattani okok miatt felvette a névutói értéket is.

Mint a felhozott példákból és főként az utolsóból következik, nem lehet teljes határozottsággal mondani, hogy egy mdE. névutó nem főnévből származott, mert — meg vagyok róla győződve — ennek a nyelvnek minden

¹⁰ Kuriózusként megemlíthető, hogy a 'mellett, közelében' fogalmat más nyelvek is egy melléknévi eredetű viszonyzóval fejezik ki: vö. pl. ol. *vicino* melléknév-prepozíció („*Abito nel paese vicino*” — „*Abito vicino al paese*”).

névutója végül is főnévi tőhöz köthető (pl. nem kizárt, hogy a *kondamo* kötve is, amelynek nagyon régóta névmási értéke van, a nyelvi fejlődés kezdetén konkrét jelentéssel és főnévi funkcióval bírt). Az utóbbi állításra vonatkozóan meg kell vizsgálnunk az *ejsę*, *ejstę*, *ejs* stb. névutói sort (l. II. fejezet 5.).

Ennek a sornak közvetlen kapcsolata van az *es* 'övé, maga' névmással. Szorosan véve tehát névmási eredetű (vö. Evs 236). Mindazonáltal D. V. BUBRICH az *es*(~*es*)-nek eredeti 'közép, benső, szív, lélek' jelentést tulajdonít, régi formai variánsaként pedig az **ez*(~**ež*)-t jelöli meg.¹¹ BUBRICH szemantikai hipotézise bizonyára nagyon közel jár az igazsághoz, mivel más finnugor és nem finnugor nyelvekből is vannak bizonyítékok arra, hogy a visszaható névmás nyelvtani szerepét gyakran olyan szavak töltik be, amelyeknek konkrét értelmük van. Példaképpen gondoljunk a magyar *maga* névmásra, melynek elvont grammatikai értéke éppen egy nagyon is konkrét korábbi jelentésből fejlődött ki (<: *mag* 'semen').¹² Az **ez*(~**ež*) variáns másrésztől lehetővé teszi, hogy pontosan megmagyarázzuk az *ezga* (~ *ežga*) 'vmin végig' és *ezde* (~ *ežde*) '-tól/-től' névutói alakok eredetét. Ha nem létezett volna az **ez* variáns, a jelenlegi prolativusi névutóalak **eska* (vagy **eska*) lenne, azaz a *-ka* végződés, amely történetileg megelőzte a *-ga*-t, a zöngétlen *s* szomszéd-sága miatt sohasem zöngésülhetett volna; míg viszont egy **ezka* alak szabályosan átmehetett *ezga*-ba (vö. Ser 242). Hasonló megjegyzések érvényesek az *ezde* névutóra is: ha az alapszó *es* ~ *es* lett volna, ma **estę* vagy esetleg **ešte* alakokkal találkozhatnánk. Az *ejsę*, *ejstę*, *ejs* is minden valószínűség szerint **ez*(~**ež*)-re megy vissza: az mdE.-ban a *z* ~ *ž* + *s* kapcsolatot gyakran módosul *j* + *s*-szé — pl. *kardazso* (<: *kardaz*) :> *kardajso* 'udvarban' *kuzš* (<: *kuzęms*) :> *kujš* 'felkúszott' (vö. SER 241, EMSz 164).

Abból a tényből kiindulva, hogy az *es*(~*es*) jelentése eredetileg 'benső, lélek', sőt talán 'emberi test' lehetett, KUDAĖV (VMJa 32: 172) úgy véli, hogy az *ejsę*, *ejstę*, *ejs* stb. névutói sor már az *es* objektív jelentésével összefüggésben jött létre. A magam részéről azt gondolom, nem szükséges ennyire, a mordvin nyelv őstörténetéhez visszanyúlni. Az *ejsę/ejstę* stb. szemantikai bázisa könnyen összeköthető a 'maga' elvont jelentésű *es* névmással. Mint majd a III. fejezetben láthatjuk, a névszó + *ejsę/ejstę* stb. együttes egyfajta „bővelkedő esetszerkezetnek” tekinthető, ahol a 'maga' jelentést meg tudnánk okolni.

Az itt említett névutó-sorról szóló fejtegetések befejezésekként megjegyzendő, hogy az egyes tagok felsorolásakor sem KUDAĖV (vö. MVJa 32: 170—172), sem A. K. IMJAREKOV (vö. GMJa 1:338), sem pedig SEREBRENNIKOV (vö. SER 241) nem nevezi meg az *ezde* ablativusi formát, sőt az mdE. *ejstę*-t a mdM. *ezda*-hoz párosítják, és következésképpen elhanyagolnak egy moksa *esta* elativusi alakot is. Holott úgy tűnik, mind a kettő létezik. Az *ezde* alak szabály szerint használható a határozott (vagy a birtokos személy-) ragozás ablativusi ragjának helyettesítésére: vö. Evs 60, 62, 63, 66, 75, 76 stb., valamint SER 39 (sic!). Egy mdM. *esta* névutó bizonyított pl. BUDENZNÁL (BMNy 38) és BUBRICHNÁL (i. m. 67, 208 stb.). A pontos párosítás ez lenne: mdE. *ezde* — mdM. *ezda*, mdE. *ejstę* — mdM. *esta*.

Hogy KUDAĖV és a többiek „megfeledeztek” az *ezde* névutóról, mentseget találhat abban a tényben, miszerint a mai mdE.-ban az *ejstę* eredeti

¹¹ L. részletesen D. V. BUBRICH, *Istoričeskaja grammatika erzjanskogo jazyka*. Saransk, 1953. 208—211.

¹² Vö. további példákkal GOMBOCZ Z., *Jelentéstan*. Pécs, 1926. 96—98.

elativusi funkciójához mindinkább hozzávegyül egy ablativusi is, bizonyos módon fölöslegessé téve és szinte kizorítva a használatból az *ezde*-t: vö. pl. „*Mon tujan...*” — *měrs Mita, vėlavts da sastiņe tuš školanīl e j s t e v e j o n o v* „*En elmegyek...*” — mondta Mitja, megfordult és az iskolától lassacskán elment valamerre’ (VMJa 32: 172. — Itt logikusan *ejstę* helyett *ezde* lenne helyes). Egészen más a mdM. *esta* helyzete. Azt mondhatjuk, hogy ennek a névutói formának az utóbbi időben — talán kevés nyelvjárási terület kivételével — teljesen elfoglalta a helyét az *ezda* (a mai moksza köznyelvben *esta* már csak mint határozószó él, ’akkor’ értelemben — vö. Mokšansko-russkij slovar’ 317), azaz a mdM.-ban gyakorlatilag az ellenkezője történt annak, ami az mdE.-ban van megvalósulóban.

Ismeretes, hogy a magyarban és a finnben igei töből keletkezett névutók is vannak. Pl. m. *něhāny nap m ű l v a*, ahol a *mŭlva* névutó a *mŭlik* ige határozói igeneve; f. *toukokuuhun m e n n e s ä* ’április folyamán, május kezdete előtt’: a *mennessä* névutó (vö. PENTTILÄ i. m. 414) a *mennä* ’menni’ ige II. inf. inessivusragos alakja. Az erza-morvinban viszont nem találhatóak ilyen névutó-típusok.

Térjünk most rá egyes sajátos morfológiai arculatok vizsgálatára, amelyeket a névutó meghatározott szövegkörnyezetbe ékelődve ölthet magára.

A névutó a hozzá tartozó névszótól függően az mdE.-ban néhány olyan formai jellegzetességgel mutakozhat, amelyek tulajdonképpen a vele társult névszónak felelnének meg, nevezetesen

a) a névszó birtokragjával (mint fentebb is utaltam rá): pl. *šelme i k e l d e n e k j o m a š* ’elveszett a szemünk elől’ (Evs 236; EMSz 297. — *Šelme ikeldēnek* tkp. ’szem-előlünk’ **šelmeinek ikelde* ’szemünk elől’ helyett), *maksije tetan k e d š e n z e* ’odaadta azt apjának’ (Ser 245. — *Tetan kedszēzē* **tetanzo kedsē* ’apjának’ helyett);

b) nyomatékösítő szócskákkal: pl. *avoľ anšak toň, no moň k i s e j a k pičedi* ’nemcsak érted aggódik, hanem értem is’ (GMJa I, 338. — *Moň kisejak* tkp. ’én miatt-is’ **moňgak kise* ’miattam is’ helyett; -*jak*/-*gak* ’is’), *sajems primer kiň p e l d e j a k* ’példát venni valakiról’ (RESI 39. — *Kiň peldējak kiňgak peldē* tkp. ’valaki felől’, valakiról’ helyett; a *kiňgak* a *kijak* ’valaki’ genitivusa: a -*jak*/-*gak*-nak itt névmási képző szerepe van).

A moksában az erzában felsorolt jellegzetességeken kívül a névutó még más formákban is megjelenhet. Ellátható becéző-kicsinyítő képzővel, ami természetesen a névszóra vonatkozik (pl. *vir tārva nāsa* ’erdőske mellett’ **virnā tārvasa* helyett; a-*nā*/mdE. -*ne*/becéző-kicsinyítő képző). Hozzájárulhat továbbá a határozott főnévragozás jele, amely voltaképpen névszóhoz kapcsolódnék (pl. *obed mala ti* ’majdnem ebédig’ **obedť malas* helyett; a -*t* a határozott főnévragozás jele) (vö. GMJa I. 338).

Érdekes megfigyelni, hogy mindezekben az alakokban a névutók ugyanúgy viselkednek, mintha esetragok lennének: vö. pl. mdE. *paksasonk* ’szántóföldeteken’ — *paksā la n g s o n k* ’ua.’, *kudostojak* ’házból is’ — *kudo potstojak* ’ua.’, ahol szerkezeti szempontból mindkét páros formában ez a sorrend: tő + esetrag/ névutó + egyéb toldalék. A fentiek alapján a hasonló szerkezetek meglétének okát a névutók egyszerű esetragokká való lassú átfejlődésében kereshetnénk.

Sajátos morfológiai arculatot vesznek még fel az mdE. (és más finnugor nyelvekbeli) névutók, amikor logikai kapcsolatba lépnek egy személyes névmással, pontosabban amikor a személyes névmás ↔ névutó viszonyt névutó +

birtokos személyrag révén fejezzük ki. Erről az oldalukról is közelíthetők tehát a névutók a főnevek kategóriájához, mert rendszerint csak ez utóbbiak kaphatnának birtokragot (más szófajok is, amikor birtokos személyraggal szerepelnek, főnevesült formában állnak: a mellékneveket illetően vö. pl. mdE. *mazim* 'szépségem', tkp. 'szépem', m. *kedvesem*, f. *rakkaani* 'drágám' stb.).

Vegyünk mdE. példákat, amelyekben a névutóhoz a különböző birtokos személyragok csatlakoznak: *užo aran pari jam dugam i k e l e t* 'várj, sógornóm, nővérkém, eléd állok' (P 2, 167. — *Ikelet* 'eléd', tkp. 'előtted' <: *ikele* névutó 'előtt' + *-t* e. sz. 2. sz. birtokrag); *i k e l e n e k a št i* 'előttünk áll' (Evs 236. — *Ikelenek* 'előttünk' <: *ikele* + *-nek* t. sz. 1. sz. birtokrag); *jo žoston tuš* 'elment tőlem' (Evs 236. — *Jožoston* 'tőlem' <: *jožosto* névutó '-tól' + *-n/* ~ *-m/* e. sz. 1. sz. birtokrag); *konaš jutksto ηk vese mede pokš?* 'ki a legidősebb közületek?' (Evs 234. — *Jutkstoηk* 'közületek' <: *jutksto* névutó 'közül' + *-ηk* t. sz. 2. sz. birtokrag); *koda mon jutksto st, braci, orgodiš?* 'hogy szöktem meg közülük, testvérek?' (P 2, 105. — *Jutkstost* 'közülük' <: *jutksto* + *-st* t. sz. 3. sz. birtokrag); *kortjnek kuvalmazo* 'róla beszéltünk', (ERSI 113. — *Kuvalmazo* 'róla' <: *kualma* névutó 'hosszában', itt '-ról/-ről, vm/vki körül' + *-nzo* e. sz. 3. sz. birtokrag); *kisenzę sašt* 'érte jöttek' (Evs 233. — *Kisenzę* 'érte' <: *kisę* ~ *kis* névutó '-ért' + *-nzę* ~ *-nzo* l. fent); *varmaš pačk a t liši* 'keresztülfúj rajtad a szél' (Evs 232. — *Pačkat* 'rajtad keresztül' <: *pačk* ~ *pačka* névutó 'át, keresztül' + *-t* ~ *-t l.* fent).

Ismeretes, hogy — mint az mdE.-ban — a birtokrag a magyarban és a finnben is hozzáilleszhető a névutóhoz. Mi több, meg kell jegyeznünk, hogy a kapcsolódási sorrend mindhárom nyelvben ugyanaz: vö. mdE. *malavanok* 'mellettünk el' <: *mala-* tó + *-va* prolativusrag + *-nok* t. sz. 1. sz. birtokrag; m. *alattam* <: *al-* tó + *-(a)tt* locativusrag¹³ + *-(a)m* e. sz. 1. sz. birtokrag; f. *sisällänsä* 'benne' <: *sisä-* tó + *-llä* adessivusrag + *-nsä* e. sz. 3. sz. birtokrag. És ez a kapcsolódási sorrend is — amely talán már az uráli alapnyelvre jellemző volt¹⁴ — a főnévhez közelíti a névutót az mdE.-ban (és a finnben): vö. mdE. *kiskaškast* 'az ő kutyájuk nagyságú' <: *kiska* 'kutya' + *-ška* comparativusrag + *-st* t. sz. 3. sz. birtokrag (ugyanígy a finnben: *kaupungissamme* 'városunkban' <: *kaupunki* (töve: *kaupungi-*) 'város' + *-ssa* inessivusrag + *-mme* t. sz. 1. sz. birtokrag; a magyarban ezzel szemben: ¹⁵*testvérednek* <: *testvér* + *-je/d* e. sz. 2. sz. birtokrag + *-nek* dativusrag).

A személyes névmás ↔ névutó viszony az említett, alapvetőnek nevezhető módon túl, elsősorban a beszélt nyelvben, sajátos kifejezésbeli kívánalmak vagy érzelmi okok következtében, megvalósulhat még más helyettesítő formákkal is. Hozzá lehet illeszteni a névutóhoz a birtokragot s egyidejűleg eléteni a genitivusban álló megfelelő személyes névmást (éppúgy, mint a főnév esetében): pl. *moñ ezgan* 'énrajtam végig', *miñek l a c o n o k* 'mint mi' (vö. *siñst kudost* 'az ő házuk' *kudost* 'házuk' helyett). Ne felejtjük el, hogy azonos szerkezetű formák használhatók a magyarban és a finnben is: pl. m. *miełłttünk*, f. *sinun rinnallasi* 'temellett', továbbá hogy, mint a magyarban és a finnben, az mdE.-ban is nyomatékosító értékük van. Szintén nyomatékosító (de nem annyire kiemelő) értéke van az mdE.-ban egy másik, az előzőnél

¹³ Az ősi locativusi rag tulajdonképpen *-t* volt: a gemináció keletkezéséhez vö. MNR 32.

¹⁴ L. HAJDÚ P., Bevezetés az uráli nyelvtudományba. Budapest, 1966. 70.

¹⁵ A birtok- és esetrag kapcsolódásakor a magyarnak az mdE., finn stb. főnévtől eltérő viselkedésének valószínű okáról l. HAJDÚ i. m. 70–71.

egyszerűbb helyettesítő forma-típusnak, amelyben a birtokrag nélküli névutó elé járul a személyes névmás: pl. *toñt a lo* 'alattad', *sonzə m el ga* 'mögötte (el)', *moñ mar to* 'velem'.

Ami ez utóbbi formáknak a gyakorlati felhasználását illeti, le kell szögezni, hogy minden névutóval előfordulhatnak, míg a *malavanok* típusú formák között nem kaphat helyet kivétel nélkül minden névutó, abban az értelemben, hogy némelyek nem tűrik meg maguk után a birtokragot. Ezek: *baška* 'vmin kívül', 'nélkül', *ežems* 'helyett' és *turtov* 'számára, részére' (vö. GMJa 1: 345). Ezekre a névutókra tehát csak olyan formák érvényesek, mint pl. *moñdeñ baška* 'rajtam kívül', *toñ ežems* 'helyetted', *tiñk turtov* 'számotokra'. IMJAREKOV (uo.) azon névutók között, amelyek nem veszik fel a birtokragot, indokolatlanul idézi a *tarkas* 'helyébe, helyett' névutót: vö. pl. *tarkazonzo* 'helyette' (ERSI 211). Hogy miért éppen a *baška*, az *ežems* és a *turtov* nem engedik meg maguk mögött a birtokragot, még tisztázásra szorul; csupán azt jelzem, hogy a magyarban és a finnben is adódnak hasonló esetek: a magyarban nem tűrik meg maguk mögött a birtokragot többek között az igei főre visszavezethető névutók, a finnben pedig a partitivusszal álló névutók (pl. csak így helyes: m. *rám nézve* 'számomra', f. *sinua var ten* 'végetted').

Még egy különös morfológiai jegyről kell szólnunk az mDE. névutók mondattani szerepével kapcsolatban.

Előjáróban el kell valamit mondani. Az erzában ennek kifejezésére: „én nagy vagyok”, általában a *mon pokš* (szó sz. 'én nagy') mondatot használják, azonban ugyanebben az értelemben nem ritka a *pokšan* (<: *pokš* 'nagy' + *-an* jelen i. predikatív suff. e. sz. 1. szem.) 'szintetikus' kifejezés alkalmazása sem; hasonlóan „te ember voltál” kifejezhető mind a *ton ul'it loman* mondatmal, mind a *loman'it* (<: *loman* 'ember' + *-e* kötőhangzó + *-it* < |u|l'it 'te voltál') mondat-szóval.¹⁶

A névutók terén is megfigyelhető ez a jelenség. Pl. *stol' ekšneť* 'ők asztalnál vannak': *ekšneť* tkp. 'ők mögött vannak' <: *ekšneť* névutó 'mögött' + \emptyset (a harmadik személyekre vonatkozó predikatív suffixum nem létezik – vö. Evs 211, 212) + *-ť* t. sz. jele; *vir' aloľ* 'ő erdőben volt': *aloľ* tkp. 'ő alatt volt' <: *alo* névutó 'alatt' + *-ľ* múlt időre utaló elem (<: (u)l'(neš) 'ő volt' – vö. Evs 213, EMSz 359, 296) + \emptyset ; *kudo udalotado* 'ti a ház mögött vagytok': *udalotado* tkp. 'ti mögött vagytok' <: *udalo* névutó 'mögött' + *-tado* jelen i. predikatív suff. t. sz. 2. szem.; *alonzol'* 'őalatta volt' <: *alo* + *-nzo* e. sz. 3. sz. birtokrag + *-ľ* l. fentebb + \emptyset ; *martonokolt'* 'ők velünk voltak' <: *marto* névutó '-vel' + *-nok* t. sz. 1. sz. birtokrag + *-o*-kötőhangzó + *-ľ*-l. fentebb + \emptyset + *-ť* t. sz. jele; stb.

E bevezető megjegyzések végéhez közeledve megemlítendő még a névutó esetenkénti kivételes helyzete egy sajátos szókapcsolat keretén belül. Mint közismert és mint maga az elnevezés is mutatja, a névutó szabály szerint közvetlenül a hozzá tartozó névszó mögött foglal helyet. Csak kevés esetben van eltérés az mDE.-ban ettől a szabálytól. Megtörténhet, hogy a névutót egy másik névutó elválasztja a névszótól: pl. *kudoñt ikele dñ udalo kasit čuvtt* 'a ház előtt és mögött fák nőnek'. Ezek az esetek végül is nem túlságosan ritkák, és bőségesen jelentkeznek sok nyelvben (l. a példa magyar fordítását).

¹⁶ Az erzán (és a moksán) kívül ilyenfajta szerkezetek a szamojéd nyelvekben is vannak: l. HAJDÚ P., *Chrestomathia Samoiedica*. Budapest, 1968. 47. 140–141.

Egészen kivételesek viszont azok a népköltészetből ismert szerkezetek, amelyekben a névszó és névutója közé beékelődik egy másik (vagy több) névszó. Pl. *olas lamonó menštíz bojartneň sin k e d s t e* 'sokukat megszabadították ők a földesuraktól' (GMJa 1 : 339. — A *bojartneň* (gen. alak) 'földesurak' és névutója, a *kedstę* '-tól' között található a *sin* 'ők' a *menštíz (olas)* 'megszabadították' alanya); *son tetadonzo od čora mějele | son vidi šuro* 'a fiatalember az apja után vet gabonát' (P 2 G, 533). — A *tetadonzo* (abl. alak) 'apja' és névutója, a *mejele* 'után' közé illesztve található az *od* 'új, fiatal', valamint a *čora* 'ember, fiú', a mondat alanya). Olykor a közbeiktatott elem kötőszó: *koda tñ pačkullado đirvineň tatan kardazondo di mala v* 'amint szeretett apám udvarának közelébe értek' (P 2, 475. — A *kardazondo* 'udvara' és a *malav* 'közelébe' között kap helyet a *di* tkp. 'és' /itt nem szükséges a fordítás/).

A névutók egy része nominativus-accusativust vonz, egy másik részük genitivust, egyesek olykor nominativus-accusativust, olykor genitivust, néhány pedig ablativust. Ablativusszal állnak: *baška* 'vmin kívül; nélkül', *mejele* 'után' és — csak időhatározói értelemben — *ikele* 'előtt' (de tényleges névutó volta kétséges, I. II. fejezet 7.). Ez a vonzatok általános sémája, de közelebről a kérdés kissé bonyolultabb. M. N. KOLJADENKOV (ERSI 286) megállapítja, hogy a névutók rendszerint az alapvető ragozásban levő névszónak nominativusával, a határozott és a birtokos személyragozásban levő névszónak pedig genitivusával használatosak. Ezt a megfogalmazást azon tény teszi érthetővé, hogy az alapvető ragozásban az accusativus a nominativusszal, a határozott és — részben — a birtokos személyragozásban pedig a genitivusszal esik egybe. Mindazonáltal KOLJADENKOV nem vetett számot azzal a körülménnyel, hogy bizonyos névutók a névszó genitivusát követelik meg akkor is, ha ez utóbbi az alapvető ragozási alakban mutatkozik (vö. pl. *robotan kis* 'munkáért', *tolon pačk* 'tűzön át', *zakonon kuvallt* 'törvény szerint' stb.). Éppen ennek figyelembevételével láttam jónak az egyes névutók vonzatát a fenti séma szerint megjelölni a jelen tanulmány II. fejezetében, nominativus-accusativuson a) nominativust értve, amikor a névszó az alapvető ragozásba, b) accusativust, amikor a határozott vagy birtokos személyragozásba tartozik.

Bemutatom az erza-mordvin névutók részletes tablóját, jelezve, hogy a különböző példák magyar fordításban — ahol kívánatos volt — igyekeztem hangsúlyozni a névutó etimológiai értelmét.

DANILO GHENO

(Folytatjuk)

Le résumé de cet article va suivre dans le numéro 78 (1976)/1 de notre revue.